

Selwerd - de **Groene** Stempel

Ontwerpen aan het Stadsklimaat

Selwerd - de **Groene** Stempel

Ontwerpen aan het Stadsklimaat

December 2019

In opdracht van

Gemeente Groningen
Tamara Ekamper
Gedempt Zuiderdiep 98
9711 HL Groningen

GRVS

Architectuurcentrum Gras
Peter-Michiel Schaap
Bloemsingel 1001
9714 AX Groningen

Gemaakt door

STROOTMAN
LANDSCHAPSARCHITECTEN

Strootman Landschapsarchitecten
Remco van der Togt
Martijn Bakker
Aniek Stubenitskij
Eva Willemsen

Funenpark 1D
1018 AK Amsterdam
T. +31(0)20-419.41.69
bureau@strootman.net
www.strootman.net

Mede mogelijk gemaakt door

stimuleringsfonds
creatieve industrie

Het stadsklimaat

Groningen is een van de groenste gemeenten van Nederland (WUR, 2014) en is sinds de fusie met Ten Boer en Haren ook echt een landelijke gemeente geworden. Je kunt overal met de fiets komen, je kunt er prettig leven en het heeft bovendien de groenste raad ooit, die voor hun coalitieakkoord de titel “gezond, groen, gelukkig Groningen” hebben gekozen. Die fijne leef- en werkomgeving wil de gemeente in de toekomst graag behouden. Maar, het klimaat is aan het veranderen. Dit is

onomkeerbaar en de verwachting is dat effecten in intensiteit (vaker en heviger) gaan toenemen. De onderstaande krantenkoppen geven al een voorproefje van de extremen die in de toekomst vaker zullen voorkomen: binnen een periode van drie maanden, kreeg Groningen te maken met extreme hitte, extreme droogte, en extreme regenval.

In het kader van deze opgave is ons bureau, samen met De Urbanisten en OTO, gevraagd om deel te

nemen aan de ontwerpmanifestatie klimaatadaptatie. De vraag vanuit de gemeente was om ontwerpend onderzoek te doen naar een locatie in de stad, en om met inspirerende, innovatieve voorbeelden voor een klimaatbestendige openbare ruimte te komen. Als locatie hebben wij gekozen voor de naoorlogse, en ogenschijnlijk groene stempelwijk Selwerd.

Hitte in het Noorden: De hittegolf is officieel

Dagblad van het Noorden - 23 juli 2019

De hitte is voorbij maar de droogte blijft

Dagblad van het Noorden - 31 juli 2019

Door de droogte knappen steeds meer waterleidingen

Trouw - 8 augustus 2019

Forse regenval: in Groningen valt halve maandsom

Leeuwarder Courant - 30 september 2019

Wateroverlast in Ten Boer: ‘Ik ben er helemaal klaar mee’

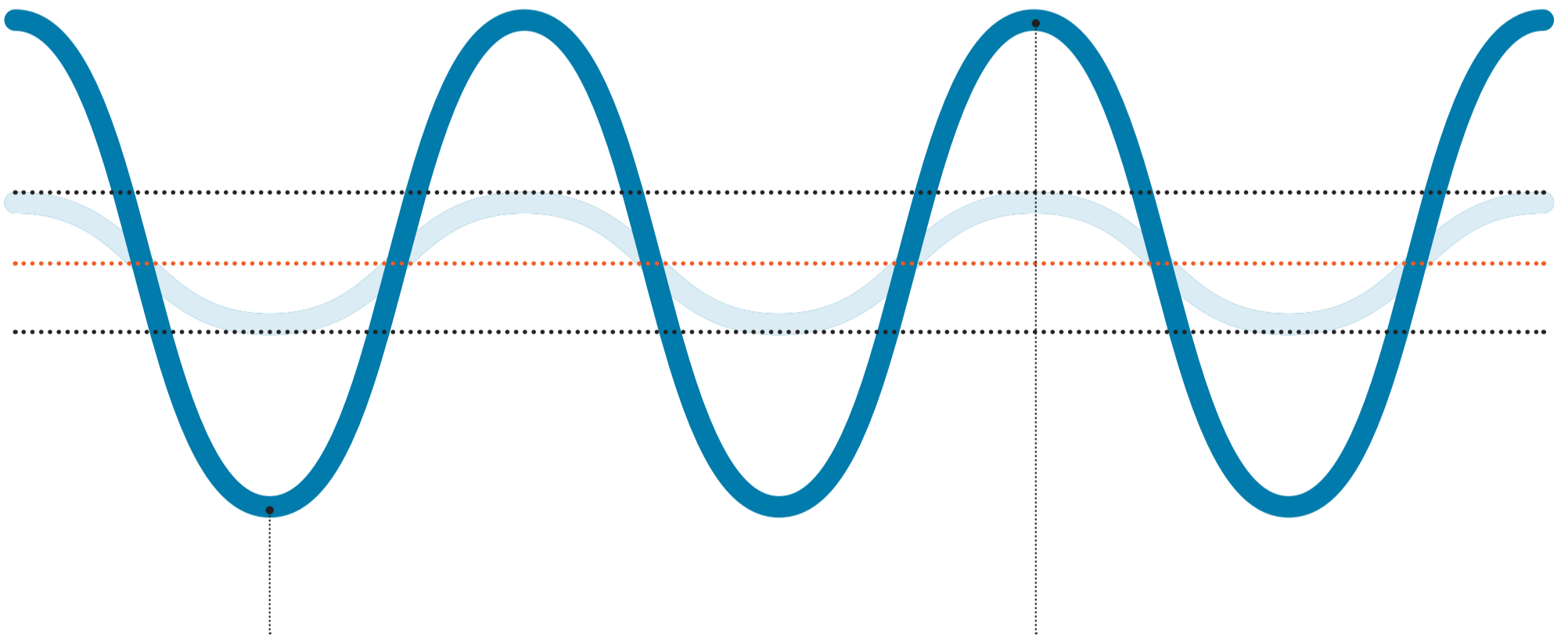
RTV Noord - 30 september 2019

Het klimaat is aan het veranderen en de extremen van afgelopen jaar maken dit direct zichtbaar, en voelbaar. En dat die extremen elkaar ook snel kunnen opvolgen, tonen de bovenstaande krantenkoppen aan. Binnen een periode van drie maanden, krijgen we te maken met extreme hitte, extreme droogte, en extreme regenval.

Van een gematigd klimaat nu...

... naar een extreem klimaat in de toekomst.

Hittestress: het wordt warmer en droger, vooral op plekken met veel verharding en weinig schaduw vormen echte hitte-eilanden.

Wateroverlast: de buien worden intenser en pieken worden lastiger af te voeren. Laaggelegen gebieden en wegen zullen vaker onder water staan.

De aanpak

“Het gaat niet om een stukje klimaatadaptatie, maar om goede openbare ruimte”

Jeroen de Willigen,
Stadsbouwmeester Groningen

Klimaatverandering is een grote complexe opgave, die in de stad eigenlijk een redelijk simpele oplossing heeft: stenen eruit en bomen erin. Dit is in de praktijk natuurlijk niet altijd makkelijk te realiseren, maar in de kern komt het daarop neer. Op de klimaatmonitor van de gemeente (<https://groningenklimaatbestendig.nl/>) is heel duidelijk te zien dat bedrijventerreinen het meeste warmte vasthouden en gevoelig zijn voor wateroverlast, en een bos juist de koelste plek is en wateroverlast hier

zeker geen opgave is. De uitdaging voor het ontwerpen aan het stadsklimaat zit daarom in het verenigen van de zachte kanten van de natuur en de (harde) wensen en eisen van de stad. Het is daarmee ook niet iets wat bovenop de bestaande stad geplakt kan worden, het vraagt om anders nadenken over openbare ruimte en dit echt anders inrichten. Of zoals Jeroen de Willigen, de Stadsbouwmeester van Groningen bij de eerste bijeenkomst goed samenvatte: “Het gaat niet om een

stukje klimaatadaptatie, maar om goede openbare ruimte.”

Voor de wijk Selwerd hebben wij drie perspectieven gemaakt die elk een eigen invulling geven aan het aanpakken van de klimaatopgave. In dit beknopte boekje lichten we deze perspectieven toe en hopen wij een inspiratie te zijn voor de verdere ontwikkeling van Selwerd, en voor alle naoorlogse wijken van de gemeente Groningen.

Verharding houdt langer warmte vast en zorgt ervoor dat er minder water kan infiltreren in de bodem.

Bomen zorgen voor schaduw en koelte. Bij meer beplanting is er ook meer infiltratie van water mogelijk en is het beter voor de gezondheid.

De huidige situatie van de Mispellaan in Selwerd: veel verharding, geparkeerde auto's aan beide kanten van de straat en weinig beplanting.

Visie: de Mispellaan onverhard en zonder auto's. Verharding is maximaal weggehaald voor optimale infiltratie en maakt een totaal andere openbare ruimte die opeens verblijfskwaliteit krijgt. Maar hoe kom je nu bij je voordeur en waar staat de auto dan geparkeerd? In de drie perspectieven hebben we dit verder uitgewerkt.

Bij ontwerpend onderzoek hoort veel proberen, onderzoeken en schetsen. De beelden op deze pagina geven een korte impressie van het proces.

Het eerste bezoek aan Selwerd met de gemeente en de drie ontwerpteams.

Presentatie van de drie ontwerpteams op de Grote Markt tijdens Let's Gro 2019.

Werkessie met gemeente, bewoners en belanghebbenden in Wijkbedrijf Selwerd.

Werkessie met gemeente, bewoners en belanghebbenden in Wijkbedrijf Selwerd.

Stempelwijk Selwerd

“Een vitale, leefbare wijk met gezonde bewoners”

Blue Zone Selwerd

Selwerd is een typische jaren '60 stempelwijk met veel portiekwoningen en rijwoningen uit die tijd. Het motto van de naoorlogse woningbouw was vooral: snel, goedkoop, herhaalbaar, doelmatig. De wijk is in de stedenbouwkundige structuur helder in opzet, maar naar de huidige maatstaven ook monotoon. Het groen volgt eenzelfde beeld: veel groen, maar eentonig en bovendien erg versnipperd. Het straatbeeld is duidelijk ingericht op auto's: de wegen zijn breed en recht en verdelen de wijk in een grid. Het resultaat is dat er tien manieren zijn om van A naar B te rijden en het relatief weinige verkeer ook nog eens verspreid wordt door de wijk. Bewoners geven aan dat hierdoor automobilisten harder

gaan rijden en voetgangers en fietsers zich onveilig voelen.

De opgave voor klimaatadaptatie in Selwerd lijkt in vergelijking met andere gebieden in Groningen niet groot, er is zelden wateroverlast en door het vele verspreide groen warmt de wijk ook minder op dan bijvoorbeeld het centrum. Maar een wijk als Selwerd is juist kwetsbaarder voor de gevolgen van klimaatverandering, omdat het een prioritaire wijk is. Dat betekent dat hier een relatief groot aandeel kwetsbare doelgroepen wonen met veel ouderen en inwoners met een lager inkomen. Wateroverlast kan leiden tot financiële en materiële schade, die hard aankomt bij minder koopkrachtige doelgroepen.

Hittestress treft voornamelijk ouderen en andere kwetsbare doelgroepen als het gaat om hun gezondheid, want door de lagere mobiliteit is het moeilijker voor hen om de wijk te 'ontvluchten' en de koelte op te zoeken.

De oplossingen voor de klimaatopgave liggen in het maken van goede openbare ruimte die zacht is, koelte geeft en water kan bergen. Door dit op een goede manier te doen kunnen direct ook andere opgaven worden aangepakt zodat de wijk uitnodigt tot spelen, fietsen en wandelen. Zo kan Selwerd een "vitale, leefbare wijk met gezonde bewoners" worden zoals Blue Zone Selwerd ambieert!

In deze luchtfoto van Selwerd is te zien dat de wijk er groen uit ziet, maar in werkelijkheid is er maar weinig groen dat een gebruiksfunctie heeft en ook echt gebruikt wordt.

In de topografische kaart van Selwerd is de opbouw van de wijk goed te zien: verschillende stempels omsloten door een rand van groen.

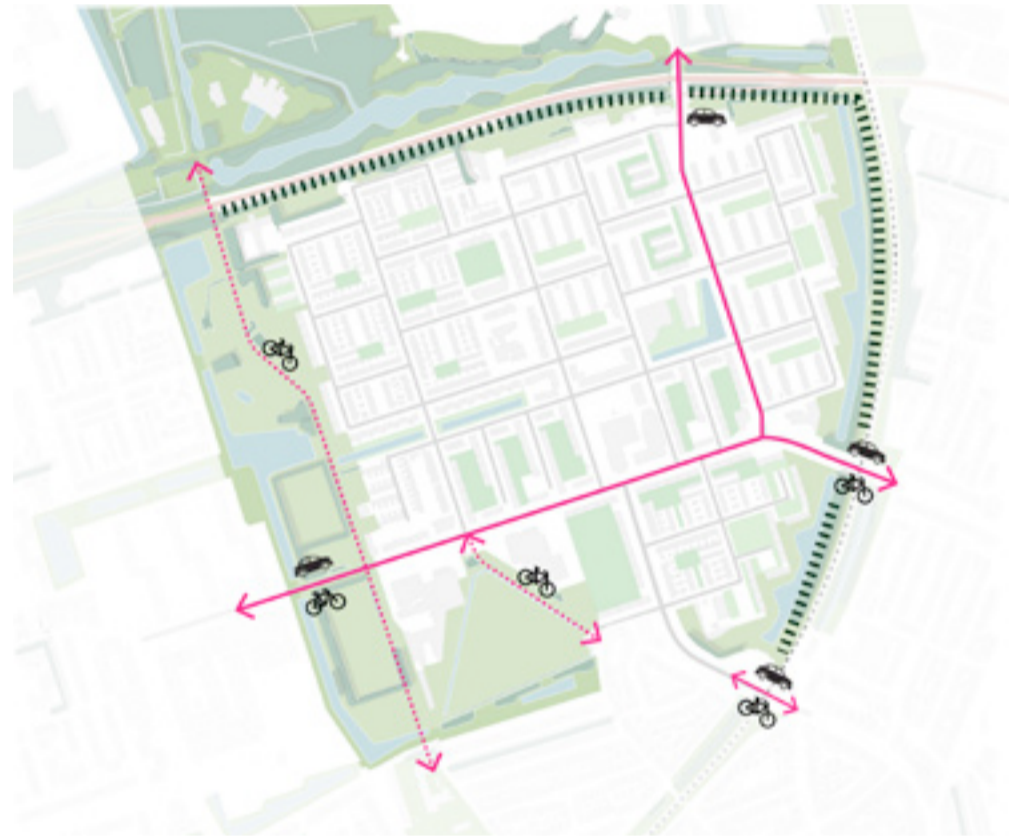
In de hittestresskaart valt op dat alle bebouwing in de wijk veel hitte vasthoudt, waarvan vooral de winkelcentra en sportvelden (de donker rode vlekken), en dat al het groen de koelere plekken zijn (de blauwe vlekken).

Wateroverlastkaart (bij een bui van 58 mm/u)

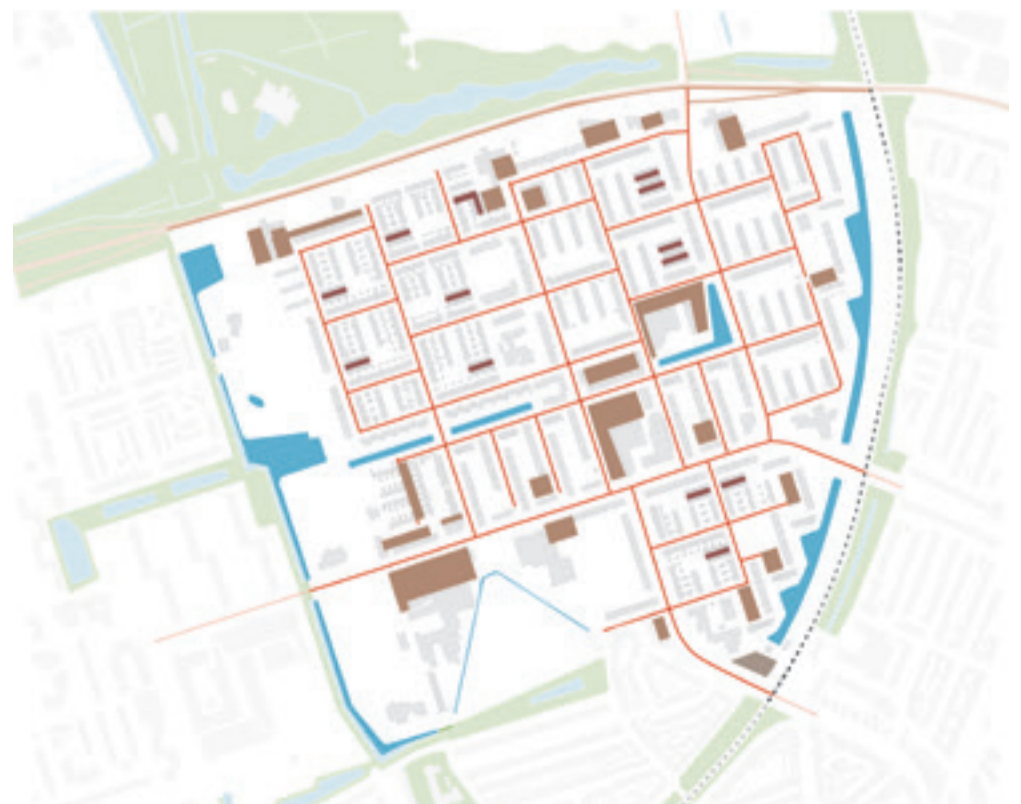
Analyse groen: Selwerd is omringd door groen, maar is hier slecht op aangetakt, het groen in de wijk is bovendien versnipperd.

Analyse verbindingen: Selwerd ligt vlak bij het Noorderplantsoen, het Selwerderhof, het eigen Selwerderpark, en het noordelijke ommeland, maar is hier slecht op aangesloten.

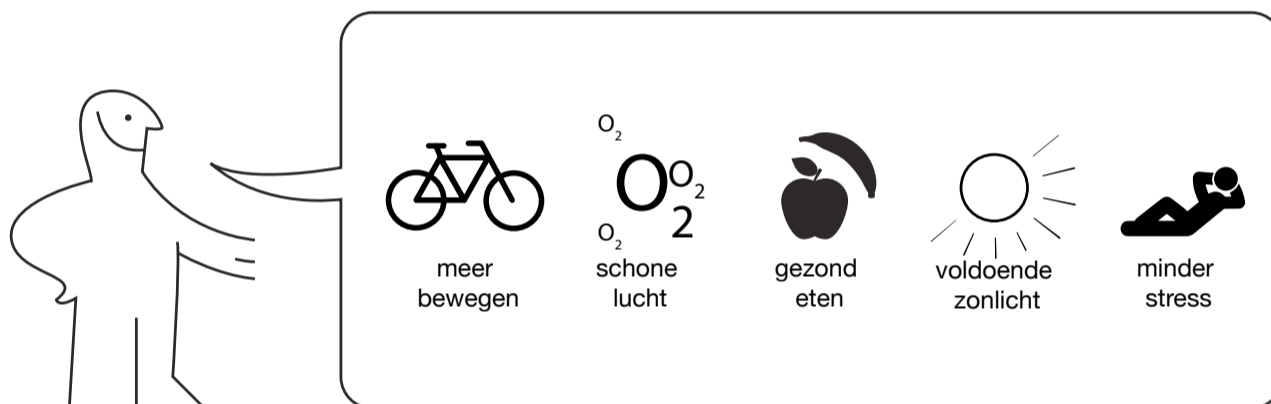

Analyse verkeer: De rechtlijnige structuur van de stempelwijk is perfect voor de automobilist: de wegen zijn recht en het verkeer wordt verspreid omdat er veel routes zijn om van A naar B te komen. Dit resulteert in hardrijdend verkeer, en daardoor onveilige verkeerssituaties voor voetgangers en fietsers.

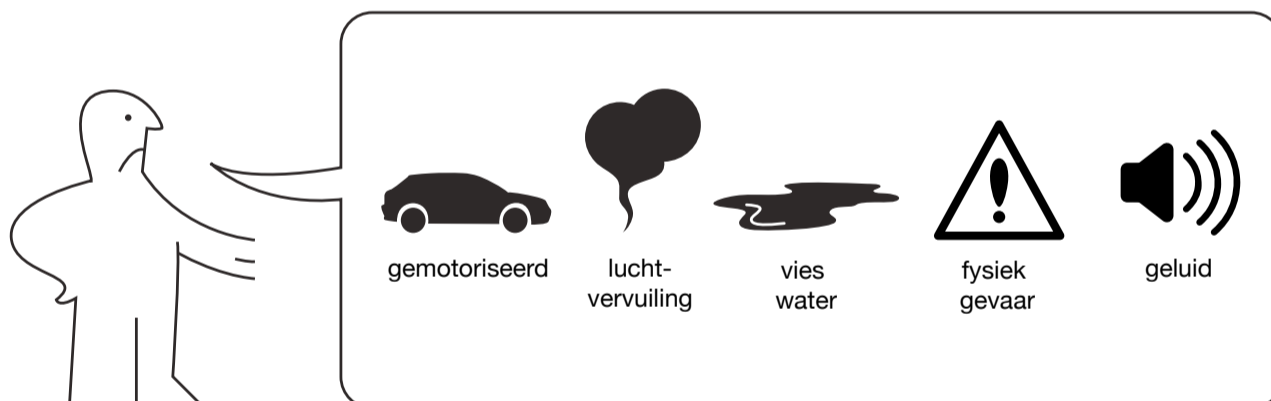

Analyse parkeren: Parkeren kan nu bijna overal: op grote parkeervelden, in garageboxen, en fileparkeren op straat.

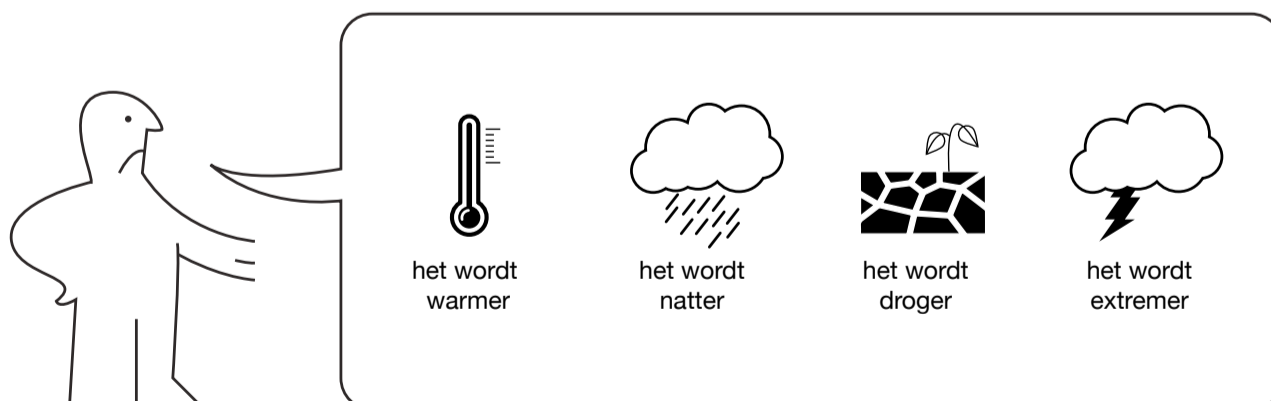
Selwerd is niet ingericht op een veranderend klimaat

In een gezonde omgeving, kan je gezond leven. De omgeving nodigt uit om te bewegen, of om juist te ontspannen. En dit alles in de frisse lucht, in de zon, of juist koel in de schaduw.

De stad werkt dit juist tegen. Het is vaak makkelijk om de auto te kiezen in plaats van de fiets. Rijdende of geparkeerde auto's zijn overal en geven geluidsoverlast en fysiek gevaar.

De stad is bovendien niet ingericht op een veranderend klimaat. Het wordt soms warmer en droger, soms juist natter, maar bovenal extremer met grotere pieken en dalen. Een 'harde' stad, ingericht op een stabiel klimaat, kan deze verandering niet opvangen.

Groen, maar met weinig diversiteit en niet uitnodigend

Grote vlakken verharding

Brede rechte wegen

Overal ruimte voor de auto

Park Selwerd is voor studenten die fietsen naar de campus nu enkel een doorgang en geen verblijfplek

'Harde' randen sluiten wijk af van de omgeving

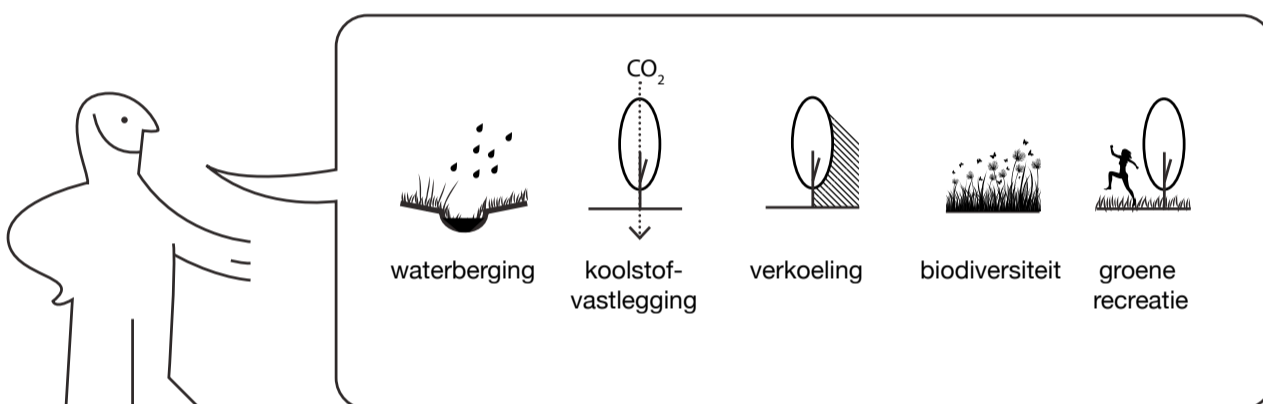

Garageboxen zonder auto's

Onbestemde achterkanten

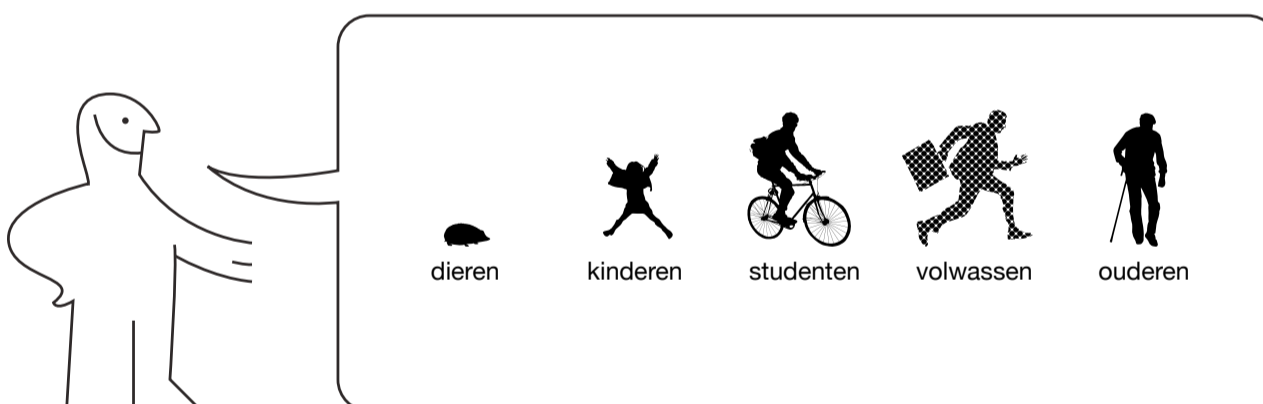
Instrumenten voor een klimaatadaptieve stempelwijk

waterberging koolstofvastlegging verkoeling biodiversiteit groene recreatie

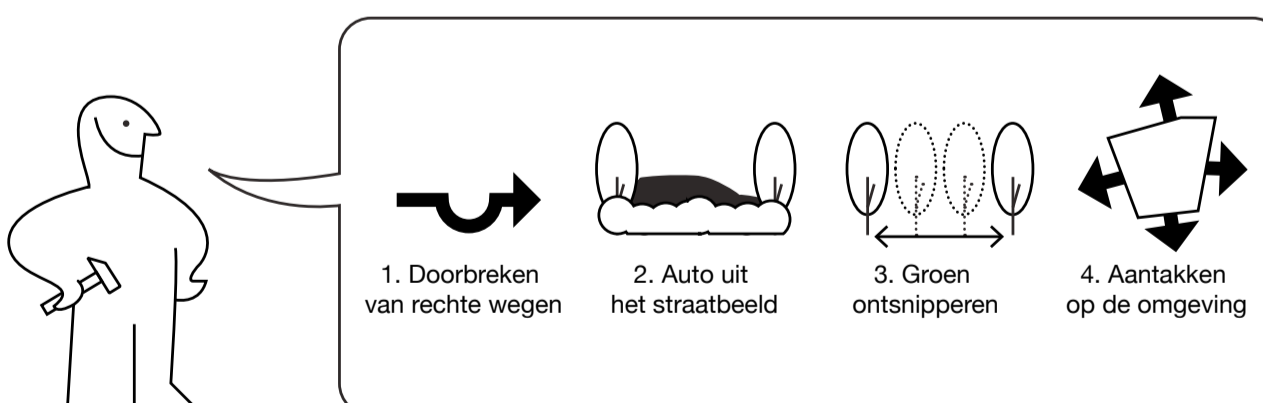
Zet kracht in van natuur voor een gezonde leefomgeving!

Wadi's en doorlatende bodems kunnen makkelijk regenpieken opvangen, extra bomen geven schaduw, filteren lucht en leggen CO₂ vast. Maak verbonden, kwalitatief gebruiksgroen en nodig mensen uit om van de buitenruimte te genieten.

dieren kinderen studenten volwassenen ouderen

Maak Selwerd een wijk voor jong en oud. Selwerd is nu perfect voor de automobilist die dagelijks naar werk gaat: brede rechte wegen, met veel ruimte voor parkeren. Ontwerp juist vanuit de langzame gebruiker: spelende kinderen, fietsende studenten en wandelende ouderen.

1. Doorbreken van rechte wegen 2. Auto uit het straatbeeld 3. Groen ontsnipperen 4. Aantakken op de omgeving

Vier instrumenten voor de groene stempel. Voor welke klimaatmaatregelen ook wordt gekozen, kies er altijd voor om dit in te zetten om:

1. rechte wegen te doorbreken,
2. de auto uit het straatbeeld te verdringen,
3. groen te verbinden,
4. en de wijk aan te takken op omgeving.

Een goed begin in Selwerd: wilde tuinen

Een goed begin in Selwerd: ontharden

Een goed begin in Selwerd: straten opknippen

Een goed begin in Selwerd: extra bomen

Referentie: natuur tot aan de voordeur

Referentie: groene gevels

Referentie: ruimte voor water en natuur

Referentie: combinatie van groen, water en spelen

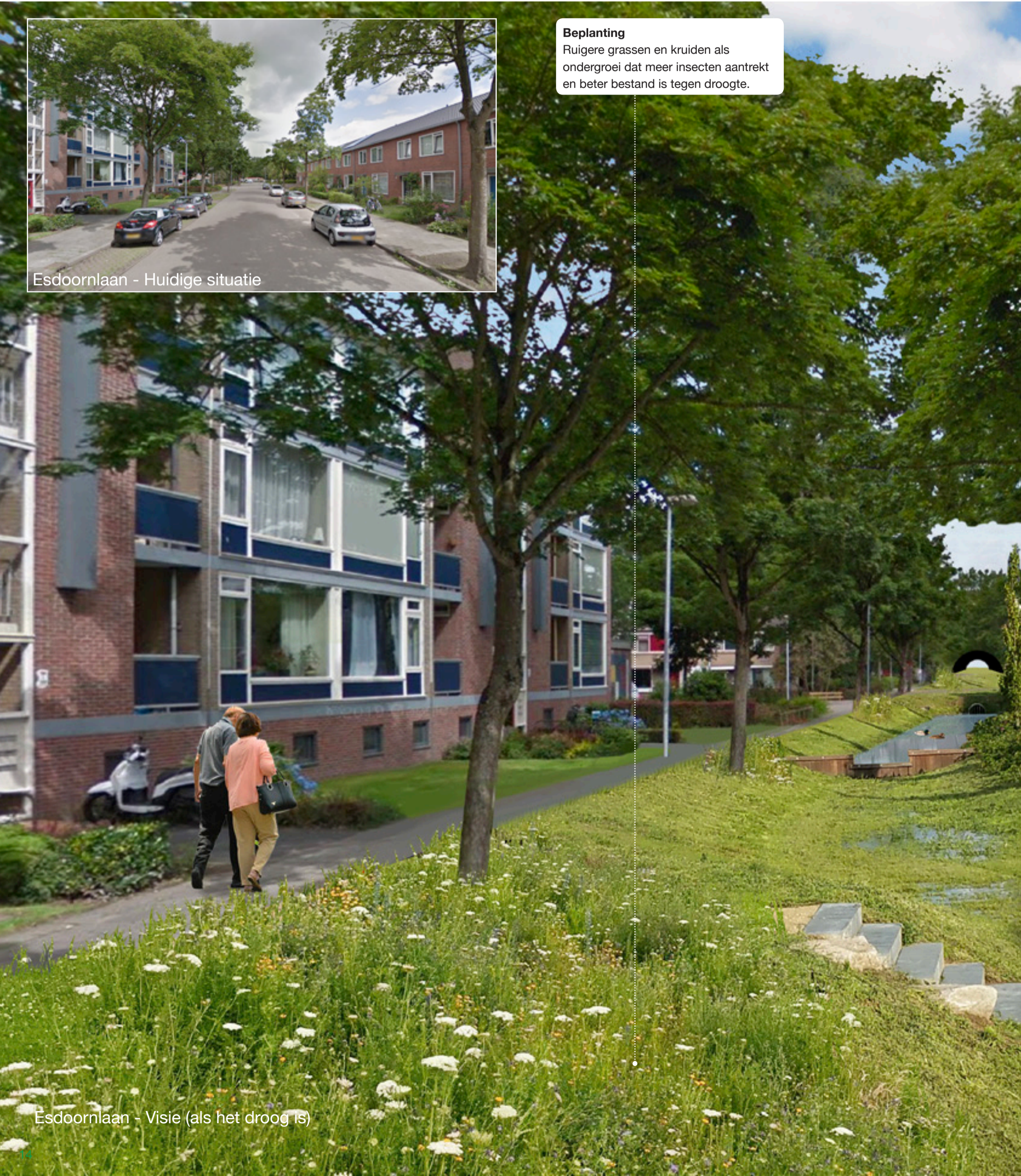
Blauwgroene singels

Esdoornlaan - Huidige situatie

Bepanting

Ruigere grassen en kruiden als ondergroei dat meer insecten aantrekt en beter bestand is tegen droogte.

Esdoornlaan - Visie (als het droog is)

Wadi

Verharding en parkeren eruit voor een lange doorlopende wadi voor waterberging voor de hele wijk.

Verbetering openbare ruimte

Meer gebruiksgroen in de straat voor verbetering van de openbare ruimte. Onder andere als waterspeeltuin.

Zonnepanelen

Zonnepanelen op alle daken

Blauwgroene singels

Esdoornlaan - Huidige situatie

Wateropvang

Hoge capaciteit wateropvang in de straat bij piekbuien.

Esdoornlaan - Visie (als het regent)

Spelen met water

Bij veel water in de wadi kan het nog steeds gebruikt worden om te spelen.

Plankaart 'Blauwgroene singels'

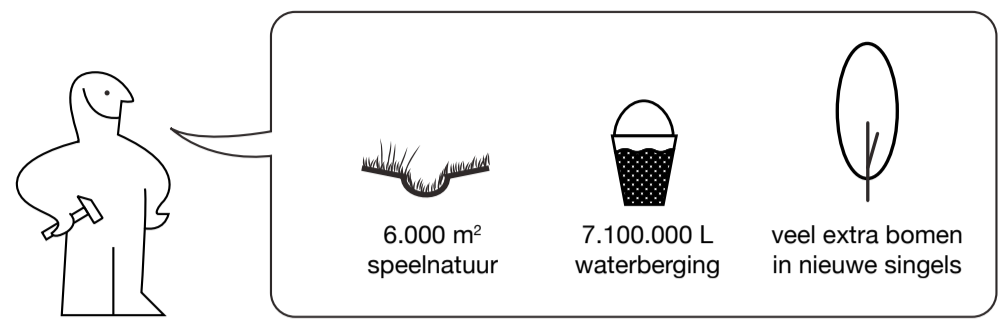

Doorsnede Esdoornlaan - huidige situatie

Blauwgroene singels

In dit perspectief stellen wij voor om twee grote assen door de wijk aan te leggen. Deze functioneren als groene longen die de wijk rechtstreeks met het buitengebied verbinden. De singels worden verlaagd zodat hier water kan worden opgevangen bij extreme pieken.

Door de singels autovrij te maken ontstaat er een aaneengesloten lineair park middenin de wijk. Fietsers kunnen nog steeds de oude structuur gebruiken, maar de automobilist kan de singels slechts op enkele plekken kruisen. Parkeerplaatsen worden verplaatst naar andere straten en binnenhoven, en garageboxterreinen worden ingericht als groene parkeerterreinen.

Themakaart: groen

Themakaart: verbindingen binnen de wijk en met de omgeving

Themakaart: verkeer

De gele wegen zijn nu doorgaande wegen, maar worden hier doodlopend.

Themakaart: parkeren

Om ruimte te maken voor de singels wordt fileparkeren verplaatst

Doorsnede Esdoornlaan - visie

Verbonden hoven

Spirealaan - Huidige situatie

Beplanting
Meer bomen en meer soorten, ruiger gras als ondergroei dat meer insecten aantrekken.

Spirealaan - Visie (als het droog is)

Straat

Onderbreken van lange, rechte straten voorkomt hoge autosnelheden en verkeersonveiligheid.

Verbinden

Groene binnenhoven met elkaar verbinden in plaats van isoleren.

Garageboxen

Ongebruikte garageboxen en parkeerplaatsen vergroenen om binnenhoven te verbinden. Kies ook vaker voor planten en bomen die zaden, noten en bessen produceren!

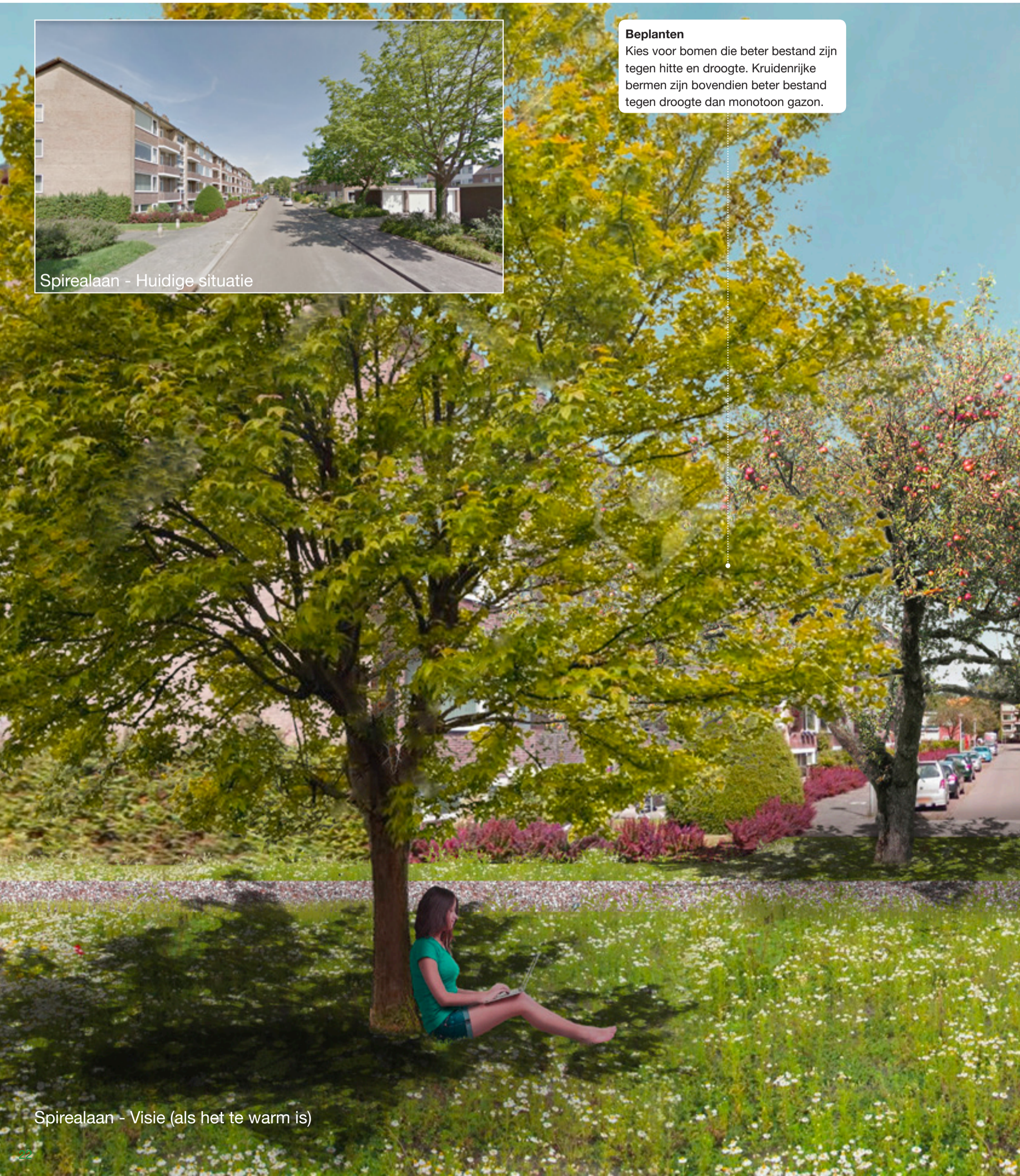
Verbonden hoven

Spirealaan - Huidige situatie

Beplanten

Kies voor bomen die beter bestand zijn tegen hitte en droogte. Kruidenrijke bermen zijn bovendien beter bestand tegen droogte dan monotoon gazon.

Spirealaan - Visie (als het te warm is)

'Ontharden'

Minder verharding betekent ook meer ruimte voor water om te infiltreren. Kies ook vaker voor halfverharding in plaats van asfalt.

Minder hittestress

Tegels zijn echte warmtesponzen. Hoe minder verharding, hoe minder hittestress. Kies dus niet voor grote aaneengesloten verharde parkeervelden.

Schaduw

Meer bomen zorgen voor meer natuurlijke schaduw. De schaduw geeft direct verkoeling en bomen verkoelen de lucht ook door transpiratie

Plankaart 'Verbonden hoven'

Doorsnede Populierenlaan - huidige situatie

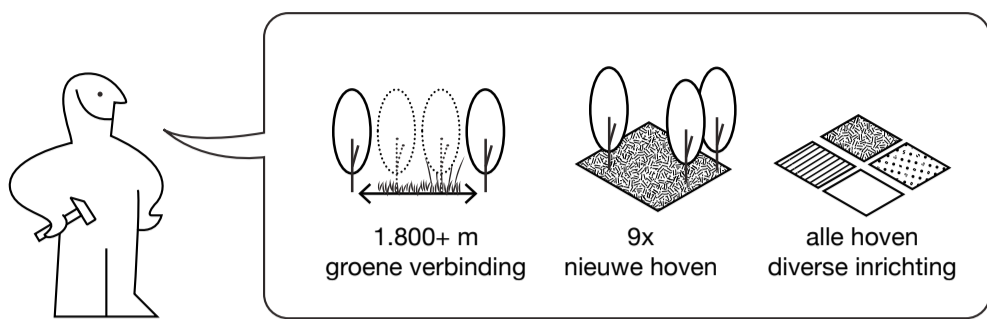
Verbonden hoven

In dit perspectief zetten wij vol in om al het versnipperde groen met elkaar te verbinden met als doel een aangesloten netwerk te maken van binnenhoven en groene leefstraten.

Het netwerk wordt zo min mogelijk doorkruist door auto's, waardoor ouderen en vooral kinderen van hof naar hof kunnen lopen zonder van de

stoep af te stappen.

De binnenhoven worden diverser ingericht waardoor het ook interessanter wordt om van hof naar hof te 'hoppen'. Denk aan een wadihof, een bomenhof, of een voedselhof. De ongebruikte garageboxterreinen worden ook vergroend en parkeren wordt juist intensiever op andere plekken.

Themakaart: groen

Themakaart: verbindingen binnen de wijk en met de omgeving

Themakaart: verkeer
De gele wegen worden opgeknipt om de binnenhoven te verbinden.

Themakaart: parkeren

Doorsnede Populierenlaan - visie

Groene straten

Maluslaan - Huidige situatie

Straat
Kies voor (waterpasserende) klinkers in plaats van aaneengesloten asfaltbaan.

Maluslaan - Visie (als het droog is)

Beplanting

Meer bomen en meer soorten, kruidenrijke bermen als ondergroei dat meer insecten aantrekken en beter tegen droogte kan.

Verbinding

Richt de wijk in voor fietsers en voetgangers: verbind stegen, maak brede bermen, en maak alles toegankelijk voor rolstoelen en rollators.

Woningen

Groene gevels en zonnepanelen op alle daken.

Groene straten

Maluslaan - Huidige situatie

Straat
Straten kunnen ook worden ingezet als buffer bij grote pieken, dit is tijdelijk onhandig, maar voorkomt problemen in woningen.

Maluslaan - Visie (als het regent)

'Ontharden'

Minder verharding betekent ook meer ruimte voor water om te infiltreren.

Stoeppen

Als de straat ingezet wordt voor waterberging, zorg dan ook voor brede en hoge stoepen voor een droog netwerk.

Plankaart 'Groene straten'

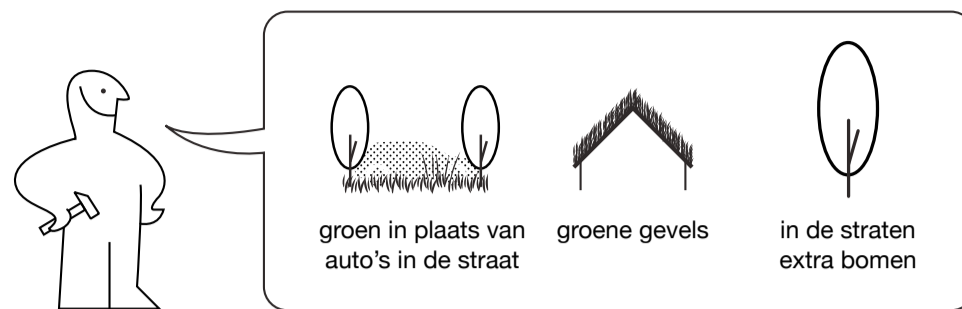

Doorsnede Hazelaarstraat - huidige situatie

Groene straten

In dit perspectief kiezen we ervoor om het groen zo dicht mogelijk naar de voordeur te brengen door de straten te vergroenen en de auto te gast te maken. Rijbanen worden smaller, fileparkeren wordt verplaatst, en gras en bomen komen hiervoor in de plaats. Grijp kansen aan, zoals het aanleggen van een warmtenet om straten op korte termijn aan te pakken. Zet dan

de straat in om water te bergen en via waterpasseerbare klinkers het water ook snel weer kwijt te zijn. Door te kiezen voor groene gevels en groene daken worden de straten en woningen nog verder verkoeld. Auto's kunnen parkeren op centrale groene parkeerterreinen en minder voor de deur. Garageboxterreinen worden ook ingericht als groene parkeerterreinen.

Themakaart: groen
Zo veel mogelijk groen in alle straten.

Themakaart: verbindingen binnen de wijk en met de omgeving

Themakaart: verkeer

Themakaart: parkeren
Centrale, groene parkeerterreinen en minder auto's voor de deur.

Doorsnede Hazelaarstraat - visie

